

Základní instituty kolizního práva z pohledu doktríny

JUDr. Veronika Hradilová

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra
mezinárodního a evropského práva, Česká republika

Abstrakt:

This paper deals with the classical principles of choice of law from the international private law point of view. These principles have very important function in theory because they have direct impact on solution of applicable law before courts dealing with the choice of law issues in particular pending cases. We classify principles of negative nature and principles of positive nature in the field of international private law. The negative principles control the functioning of conflict rules, by blocking their application and change the result that the rules would normally produce. The positive principles do not block the functioning of conflict rules and serve as grounds for their choice. Beside these principles the new principles occur as a result of evolution and modification of methodology of international private law.

Úvod

Mezinárodní právo soukromé je odvětvím práva, které upravuje soukromoprávní vztahy, pro něž je charakteristická existence cizího prvku. Stěžejní problematikou je v tomto odvětví právo kolizní, jehož podstatou je řešit kolize mezi střetávajícími se právními řády a určit právo rozhodné, které bude na právní vztah aplikováno a bude jej upravovat.

Mezinárodní právo soukromé se v první řadě zabývá otázkou volby rozhodného práva (tzv. „*choice of law*“). V případě soukromoprávního poměru s přítomností mezinárodního prvku obsahuje právní poměr vztah ke dvěma nebo k více státům, tj. k jejich právním řádům, a cílem je určit, který z těchto dotčených právních řádů se má na právní vztah použít.

V teorii mezinárodního práva soukromého se pro úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem setkáváme s několika metodami výběru rozhodného práva. V základní rovině členění rozlišujeme kolizní metodu, založenou na výběru rozhodného práva pomocí kolizních norem, a další metody výběru rozhodného práva. Tyto metody jsou blízké zemím common law a spočívají v tom, že není potřeba si stanovit a řídit se zvláštními pravidly, tj. kolizními normami pro výběr práva.

Tento příspěvek si klade za cíl rozebrat instituty kolizního práva, které přímo ovlivňují výběr rozhodného práva před soudy rozhodujícími v konkrétní věci.

1. Kolizní metoda výběru rozhodného práva

Funkcí kolizních norem je provádět výběr rozhodného práva, které bude poté aplikováno na daný právní vztah. Kolizní norma určuje, který z dotčených právních řádů se použije pro soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem.¹ Kolizní norma se omezuje jen na to, že podle určitých hledisek určí právní řád některého státu, jehož věcnými normami se bude právní vztah řídit. Kolizní norma tak upravuje právní vztah nepřímo.

Kolizní norma neobsahuje věcnou úpravu, nestanoví práva a povinnosti účastníků právního poměru. Nelze k ní přistupovat izolovaně, ale ve spojení s věcnými normami, na které odkazuje. Kolizní norma vytváří společně s věcnou normou, na kterou odkazuje, pravidlo chování.²

Výběr rozhodného práva pomocí kolizních norem (kolizní metoda) je předpokladem pro zachování zákonnosti a právní jistoty účastníků. Pro tento výběr je příznačné, že při něm nezáleží na obsahu hmotněprávních norem, kterých bude použito. Tuzemské a cizí právo jsou si rovny. Náprava možných nepříznivých důsledků použití cizího práva se uplatní až po provedení výběru rozhodného práva na základě výhrady veřejného pořádku.³

¹ KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 6. vydání. Brno, Doplněk, 2004, str. 101 a násl.

² Ibid., str. 104.

³ Ibid., str. 35.

2. Další metody výběru rozhodného práva

Tyto metody výběru práva jsou blízké angloamerickému právnímu systému. Takový přístup je důsledkem pragmatického myšlení teoretiků kolizního práva, kteří se příliš soustředí na hmotněprávní normy a jejich obsah. Kladou důraz především na otázku, jak je určitý soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem podle těch či oněch hmotněprávních norem přicházejících v úvahu věcně upraven. To znamená, že si nekladou otázku, které normy mají upravovat právní vztah (tj. kolizní metoda).⁴

Soustředění se na hmotněprávní normy a jejich obsah vede k tomu, že se jejich analýzou vyhledává i určení prostorové oblasti jejich použití. Z toho vyplývá, že není potřeba zvláštních pravidel pro výběr práva. Výběrem práva se rozumí výběr mezi právními normami („*rule selection*“), na rozdíl od výběru mezi právními řády („*jurisdiction selection*“), jak jej chápe kolizní metoda.⁵

2.1 Výběr rozhodného práva bez pevných pravidel

Tento přístup reprezentuje tzv. *teorie místního práva* („*local law theory*“), která se zřídka obvyklých kolizních norem a směřuje k použití tuzemského práva (učení amerických teoretiků W. W. Cooka a A. A. Ehrenzweiga).⁶

Tento přístup pro výběr rozhodného práva odmítá stanoviska, která při určení rozhodného práva vyhledávají analýzou hmotněprávních norem prostorovou oblast aplikace. Tato teorie přihlíží k obsahu hmotněprávních norem a vede k přednostnímu použití tuzemského práva (*lex fori*).⁷

⁴ Ibid., str. 36.

⁵ NORTH, P. – FAWCETT, J. J.: *Cheshire and North's Private International Law*. 13. vydání. London, Oxford, 2004, str. 20 a násl.; KUČERA, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*. 6. vydání. Brno, Doplněk, 2004, str. 36-37.

⁶ SCOLES, E. – HAY, P.: *Conflict of Laws*. 2. vydání. West Publishing Co., St. Paul, Minnesota, 1992, str. 20-23; KUČERA, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*. 6. vydání. Brno, Doplněk, 2004, str. 37-38.

⁷ NORTH, P. – FAWCETT, J. J.: *Cheshire and North's Private International Law*. 13. vydání. London, Oxford, 2004, str. 22-23.

2.2 Výběr rozhodného práva přihlížející k obsahu dotčených právních řádů

Podle tohoto přístupu se před výběrem rozhodných norem bere v úvahu obsah právních norem. Kolizní metodě je vytýkáno ignorování obsahu hmotněprávních norem a výsledku, kterého se dospěje na základě použití kolizní normy. Tato koncepce mluví o „mechanicky slepých“⁸ kolizních normách. Proto odmítá používání kolizních norem.

Významným znakem je rozlišování mezi tzv. *pravými a nepravými konflikty* (doktrína B. Currieho). Požaduje-li se, aby soud použil právo cizího státu, které se liší od jeho práva fóra, má soudce zjistit cíle vyjádřené v příslušných normách a okolnosti, za kterých je pro příslušný stát rozumné prosazovat svůj zájem na aplikaci norem sledujících tyto cíle (tzv. „*governmental interest analysis*“).⁹ Zjistí-li soudce, že jen jeden stát má takový zájem, použije se jeho práva. Jde o tzv. nepravý, falešný konflikt (false conflict). Zjistí-li zjevný střet mezi zájmy dvou států, jedná se o tzv. pravý konflikt (true conflict), a pokud je jedním ze zainteresovaných států stát fóra, tak soudce použije právo *lex fori*.

V případě, že se jedná o rozpor mezi zájmy dvou cizích států, nebývá závěr jednoznačný. Někdy se doporučuje použít *lex fori*, a zároveň také pravidel, která vedou k lepšímu uspořádání vztahu a více odpovídají zájmům společnosti. Není-li žádný stát zainteresován, má se použít právo fóra; při tomto způsobu je zjevné zvýhodňování práva *lex fori*.¹⁰

2.3 Metoda přednostního používání tuzemského práva (*legis fori*)

Přístup, jenž by úplně odmítal použít za určitých podmínek cizího práva, by znamenal zacházet se soukromoprávními vztahy s mezinárodním prvkem vždy stejně jako se vztahy vnitrostátními.

⁸ KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 6. vydání. Brno, Doplněk, 2004, str. 38.

⁹ Ibid., str. 38.

¹⁰ Ibid., str. 38.

To znamená, že by se na vztahy s mezinárodním prvkem použilo výhradně tuzemské právo *lex fori*.¹¹

Tato teorie automaticky upřednostňuje používání *lex fori* a vede k zatlačování aplikace cizích právních řádů. Tento přístup nám připomíná teorii místního práva, nicméně obě odlišuje jeden základní znak. Teorie místního práva odmítá obvyklé kolizní normy a směřuje k použití *lex fori*, ale přihlíží k obsahu hmotněprávních norem fóra. To znamená, že se nevylučuje možnost použití či přihlídnutí k cizímu právu.

3. Obecně k základním institutům kolizního práva

Funkcí kolizních norem je určit, právních norem kterého právního řádu se má použít na posouzení určité právní otázky. Při aplikaci kolizních norem dojdeme k určení konkrétních hmotněprávních pravidel, které se na danou právní otázku použijí.

Ve sféře základních institutů kolizního práva rozlišujeme v obecné rovině instituty negativní, které byly inkorporovány ve státech s tradičním kontinentálním právním systémem do obecné části mezinárodního práva soukromého.¹² Na druhé straně rozlišujeme instituty pozitivní povahy. Tyto pozitivní instituty neomezují použití kolizních norem, ale slouží jako vodítko pro zvolení postupu podle kolizních norem a obsahují také pravidla mající podobu principů, jež vedou k určení práva rozhodného.¹³

4. Negativní instituty kolizního práva

Tyto základní instituty jsou ztotožňovány svou negativní funkcí. Úkolem takovýchto institutů je kontrolovat fungování kolizních norem tak, že omezují jejich použití nebo zasahují do výsledného stavu, který by za normálních okolností nastal použitím kolizních norem.¹⁴ Tímto postupem je dána úniková cesta k určení rozhodného

¹¹ Ibid., str. 39.

¹² DOLINGER, J.: *Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts*. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 239.

¹³ Ibid., str. 239.

¹⁴ Ibid., str. 240.

práva, které by bylo za normálních okolností určeno na základě rigidních pravidel. Tato kontrolní funkce se často označuje jako „*escape mechanisms*“ (únikové prostředky).¹⁵ K nim se řadí institut renvoi (zpětný odkaz), kvalifikace, výhrady veřejného pořádku a dále princip nabytých práv a obcházení zákona v mezinárodním právu soukromém („*fraude á la loi*“).¹⁶ Instituty byly vytvořeny soudy, které se zabývají případy s mezinárodním prvkem, kde se střetávají hmotněprávní ustanovení jednotlivých právních řádů, a označují problém jako „konflikt v rámci střetávání právních řádů“.¹⁷

4.1 Zpětný odkaz („renvoi“)

Renvoi (zpětný odkaz, nebo-li remise) se původně zrodilo před anglickými a francouzskými soudy, které se setkávaly nejen s aplikací práva rozhodného určeného na základě kolizní normy, ale také s kolizí mezi kolizními normami dvou států.¹⁸ V praxi se tedy jedná o jev, kdy příslušná kolizní norma odkázala na použití zahraničního právního řádu, jehož kolizní normy odkázaly zpět na lex fori. Tento střet mezi kolizními normami mezi dvěma státy je důsledkem rozdílné formulace řešení problému střetávajících se právních řádů. Stát, jehož právo má být použito na základě kolizní normy, protikladně odkazuje na rozhodné právo místa fóra.

První případ ohledně tohoto problému, rozhodnutí ve věci *Collier v. Rival*¹⁹, byl řešen anglickým soudem. Příklad se týkal dědictví britského občana žijícího v Belgii. Podstatou sporu byl dodatek k závěti, formálně platný podle anglického práva, ale nesplňující formální požadavky kladené belgickým právem. Proto v tomto

¹⁵ S. C. SYMEONIDES: Exception Clauses in Conflicts Law - United States. In DOLINGER, J.: Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 240.

¹⁶ DOLINGER, J.: Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 240-250.

¹⁷ Ibid., str. 240.

¹⁸ Ibid., str. 241.

¹⁹ *Collier v. Rivaz* (1841) 2 Curt. 855. In WEBB, P. R. H.: Some Thoughts on the Place of English Law as Lex Fori in English Private International Law. 10 International & Comparative Law Quarterly 1961. In DOLINGER, J.: Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 241-242.

případě došlo ke střetu mezi anglickým a belgickým právem ohledně formy sepsání dodatku k závěti.

Soud v Anglii by aplikoval belgické právo, neboť v souladu s anglickým konceptem domicilu zemřel pozůstalý v Belgii, kde měl domicil. Nicméně podle belgického práva nebyl pozůstalý Angličan v Belgii domicilován, neboť nesplnil předpoklady pro jeho udělení. V daném případě nám tedy vznikla kolize týkající se domicilu v mezinárodním měřítku a otázkou je, zda-li je zůstavitel domicilován v Anglii nebo v Belgii.

Tento případ nebyl ve skutečnosti problémem střetávání mezi kolizními normami, ale kolizí kvalifikace v otázce domicilu. Nicméně tento kvalifikační problém ve svém důsledku způsobil, že oba dotčené právní řády by určily právo toho druhého státu jako rozhodné právo. Anglický soud by měl tedy podle svých kolizních ustanovení použít belgické právo. V opačném případě by belgický soud použil jako rozhodné anglické právo. Podstatou je, že anglický soud by chtěl vyřešit právní otázku podle belgického práva, ale belgické mezinárodní právo soukromé by směřovalo případ k anglickému právu, proto soud dospěl k závěru, že to bude akceptovat a aplikuje na případ své vnitrostátní právo místa fóra.

V podobném duchu rozhodl také francouzský soud ve věci *Forgo v. Administration des domaines*²⁰ ve věci dědictví po pozůstalém občanovi Bavorska žijícího ve Francii. Francouzské právo odkazovalo na dědění podle bavorského práva, kde měl pozůstalý faktický domicil. Francouzský soud poté přijal zpětný odkaz bavorského mezinárodního práva soukromého, které odkázalo na použití francouzského práva určeného podle místa, kde se nachází předmět dědění a kde je rovněž místo faktického domicilu pozůstalého. Na tomto základě aplikoval francouzský soud právo svého fóra.

Od rozhodnutí ve věci *Forgo* lze říci, že institut zpětného odkazu převažuje ve většině současných právních řádů. Nicméně se také objevují státy, které se radikálně vyslovují proti přijímání zpětného

²⁰ *Arrets Forgo*: Cour de Cassation (Ch. Civ.) 24 juin 1878, Cour de Cassation (Ch. Req.) 22 février 1882. In DOLINGER, J.: *Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts*. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 242-243.

odkazu. Tento trend je zřetelný v úpravách občanských zákoníků jednotlivých zemí, konkrétně například Řecko (článek 32), Španělsko (článek 12 odst. 2), Brazílie (článek 16) a Tunisko (článek 35).²¹

Závěrem lze konstatovat, že Institut mezinárodního práva přijal na svém zasedání v Berlíně v roce 1999 rezoluci podporující přijímání zpětného odkazu.²²

4.2 Obcházení zákona v mezinárodním právu soukromém („fraude á la loi“)

V určitých případech může nastat situace, že právní řád určený na základě kolizní normy fóra nebude aplikován, neboť strany svým cíleným jednáním záměrně předstírají skutečnost (nejčastěji strany přemístí „centrum“ právního vztahu z jednoho právního řádu do druhého právního řádu), aby byl jejich právní vztah kvalifikován jinak než za normálních okolností. Tento jev označujeme jako „*law shopping*“.²³ Stany se takovým jednáním snaží vyhnout nepříznivým následkům aplikace práva, které by se na právní vztah použilo za normální situace.

Právní řády některých států upravují problematiku obcházení zákona v ustanoveních vnitrostátních právních předpisů.²⁴ Jedná se obecně o ustanovení, která pokrývají obcházení použití vnitrostátního práva nebo jiného použitelného práva a rovněž jasné upravují právní následky takového jednání. V případě, že strany změní právní skutečnost významnou pro právní vztah, tak se na takové jednání nebere ohled.

Teorie obcházení zákona má své kořeny v rozhodnutí francouzského soudu ve věci *Princesse de Bauffremont v. Prince*

²¹ DOLINGER, J.: Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 242.

²² Ibid., str. 243.

²³ Ibid., str. 243.

²⁴ Portugalsko: Občanský zákoník v článku 21, Maďarsko: Zákon o mezinárodním právu soukromém v článku 8, Španělsko: Občanský zákoník v článku 12 odst. 4, Mexiko: Občanský zákoník v článku 15 odst. 1, Tunisko: Zákon o mezinárodním právu soukromém v článku 30.

z roku 1878.²⁵ Vzhledem k tomu, že v tehdejší Francii byl rozvod manželství nepřípustný, tak soud v Paříži v roce 1874 vyhlásil rozluku mezi manžely. Princ de Bauffremont byl Francouz a princezna byla původem Belgičanka, která automaticky nabyla francouzské občanství uzavřením sňatku.

Po soudní rozluce manželů se princezna přestěhovala do Německa, kde získala v roce 1875 občanství. V německé části Sasko-Altenbursko byla její rozluka manželství považována za rozvod. Poté uzavřela v Německu nové manželství. Její francouzský manžel požádal soud o zrušení nabytí francouzského občanství manželky a o prohlášení manželství za neplatné. Francouzský soud rozhodl, že bez souhlasu manžela nemůže manželka nabýt jiné občanství, a i kdyby jej nabyla s jeho souhlasem, tak to nezakládá možnost uzavřít manželství podle právního řádu nově nabytého občanství.

Odvolací soud následně změnil rozhodnutí soudu prvního stupně a rozhodl, že francouzský soud nemá pravomoc rozhodovat o platnosti nabytí občanství v zahraničí a později uzavřené manželství nemá ve Francii žádné právní následky. Manželka nemůže skrz nabytí cizího státního občanství obcházet ve francouzském právu ustanovení o veřejném pořádku.

Případ se dostal až před Nejvyšší soud, který potvrdil rozhodnutí odvolacího soudu a v rozhodnutí dodal, že manželka nebyla nabytím občanství zbavena práv a povinností poskytovaných právním řádem nově nabytého občanství. Nicméně jejím záměrem bylo uniknout před francouzským právem a znovu se vdát. Toto jednání bylo učiněno za účelem obejít a vyhnout se aplikaci francouzského práva.

V tomto rozhodnutí se zrodil princip neplatnosti použití kolizní normy v případě, kdy právní vztah spadá pod dosah příslušné kolizní normy, ale uměle vytvořená skutečnost obchází původní právo rozhodné. Proto se taková kolizní norma vážící se na předstíranou právní skutečnost neaplikuje.²⁶

²⁵ DOLINGER, J.: *Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts. Recueil des cours*, Volume 283, 2000, str. 244-245.

²⁶ *Ibid.*, str. 245.

4.3 Kvalifikace v mezinárodním právu soukromém

Kvalifikační problém není produktem kolizního práva. Jedná se starou metodu hodnocení a srovnávání právních skutečností a právních vztahů. Prostřednictvím takového hodnocení dojdeme k určení právní normy, která se má na danou právní skutečnost aplikovat.

Před výběrem použitelného práva má soudce za úkol posoudit spojení právního vztahu s právním řádem fóra a zahraničním právem, což je možno zahrnout do následujících tří fází:²⁷

- V prvním stádiu by měl soudce posoudit právní skutečnosti daného právního vztahu a podřadit je jako právní otázky vymezené v rozsahu konkrétní kolizní normy. Tímto dojde k nalezení kolizní normy aplikovatelné na daný právní vztah.
- Ve druhém kroku přistupuje soudce k aplikaci hraničního určovatele obsaženého v navázání zvolené kolizní normy na právní skutečnost posuzovaného vztahu. Tímto dospěje k nalezení rozhodného práva pro daný právní vztah.
- V poslední fázi je zapotřebí určit konkrétní hmotněprávní ustanovení rozhodného právního řádu, která se aplikují na právní vztah.

Z výše uvedených tří fází kvalifikace není zcela jasné, podle jakého práva má soudce z toho kterého hlediska hodnotit danou právní skutečnost (zde vzniká další otázka, zda má právní skutečnost posoudit podle práva *lex fori* nebo *lex causae*²⁸). Před určením rozhodného práva je nutné vymezit kolizní normy, které vedou k určení aplikovatelného práva. Stanovení konkrétní kolizní normy závisí tedy zásadně na posouzení právního vztahu. Kvalifikace konkrétní právní skutečnosti je základním principem pro použití té či oné kolizní normy.

²⁷ ČERMÁK, K.: Kvalifikace v mezinárodním právu soukromém. Právník, č. 6, 1999.

²⁸ Vzhledem k zaměření příspěvku se nebudeme zabývat jednotlivými druhy kvalifikací, což představuje další specifickou oblast v rámci kolizního práva. Na problematiku kvalifikace poukazujeme na článek v časopise Právník, Čermák, K.: Kvalifikace v mezinárodním právu soukromém. Právník, č. 6, 1999.

Pro vymezení kvalifikace v mezinárodním právu soukromém si rozebereme problematiku na konkrétním rozhodnutí ve věci *Haumschild v. Continental Casualty Company*.²⁹ Žalobkyně, paní Haumschild, požaduje od svého manžela a pojišťovny náhradu škody za utržené poškození na zdraví v důsledku dopravní nehody. Nehoda se stala ve státě Kalifornie a manželé jsou domicilováni ve státě Wisconsin.

Podle práva Wisconsinu má manželka oprávnění žalovat manžela v případech torts, což však není možné podle kalifornského práva. Podle práva Wisconsinu se imunita mezi manžely v otázce deliktů odpovědnosti řídí právním řádem místa škody, čímž se tedy podle práva Kalifornie vylučuje nárok na náhradu škody. Nicméně Nejvyšší soud Wisconsinu rozhodl, že otázka imunity mezi manžely spadá pod oblast rodinného práva, a proto se na případ bude aplikovat rozhodné právo určené podle místa domicilu manželů.

Kvalifikace právní skutečnosti představuje v tomto rozhodnutí zlomový bod v otázce posouzení právního vztahu a jeho podřazení pod kolizní normu. Nastala zde situace, kdy se právní skutečnost přesunula k posouzení z jednoho právního řádu do druhého právního řádu a soud tímto kompletně změnil výsledek daného sporu.

4.4 Princip nabytých práv („vested rights“)

Problematika nabytých práv má ve své podstatě dvě podoby. Na jedné straně ve Francii A. Pillet označuje nabytá práva jako nezávislý aspekt a základní princip mezinárodního práva soukromého. Na druhé straně stojí teorie anglického právníka A. V. Diceyho a amerického právníka J. Bealeho, kteří čerpají z učení teritoriality nizozemské školy 17. století. Jejich doktrína spočívá na univerzálním uznání práv nabytých na určitém území.³⁰

Teritoriální zaměření spočívá v tom, že rozhodným právem pro daný právní vztah je právo místa, kde vznikla práva a závazky. Podle principu teritoriality platí zákony každého státu jen uvnitř hranic

²⁹ *Haumschild v. Continental Casualty Co.*, 7 Wis.2d 130, 95 N.W.2d. 814, 820 (1959). In DOLINGER, J.: *Evolution of principles for resolving conflicts in the field of contracts and torts*. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 246.

³⁰ In DOLINGER, J.: *Evolution of principles for resolving conflicts in the field of contracts and torts*. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 247.

tohoto státu a zavazují všechny jeho obyvatele. Hlavní myšlenkou je neexistence povinnosti aplikovat cizí právní řád. Na druhé straně však mezinárodní zdvořilost požaduje, aby se v zájmu mezinárodních styků za určitých předpokladů používalo norem cizího práva.³¹ Každý stát by měl tedy uvážit, v jakém rozsahu uzná působnost cizích zákonů na půdě svých soudů.

Pilletova teorie kolizního práva vychází z toho, že by práva nabytá v jednom právním řádu měla být univerzálně respektována. Toto by nemělo být nijak ovlivněno otázkou volby rozhodného práva, neboť tímto byla práva platně nabytá a proto zde neexistuje prostor pro volbu práva.³²

Pilletův princip nabytých práv je zdrojem mnoha současných moderních instrumentů mezinárodního práva soukromého. Jedná se zejména o úmluvy vypracované na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého.³³

4.5 Výhrada veřejného pořádku

Výhrada veřejného pořádku představuje hlavní institut mezinárodního práva soukromého.³⁴

Institut výhrady veřejného pořádku se vyvíjel od učení italské školy 14. století (Bartolus de Saxoferrato) až po jednotlivé myšlenkové proudy v 19. století (zejména J. Story, F. C. von Savigny, S. Mancini, A. Pillet, a další).

Na moderní koncepci výhrady veřejného pořádku měl značný vliv americký teoretik mezinárodního práva soukromého 1. poloviny 19.

³¹ KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 6. vydání. Brno, Doplněk, 2004, str. 89.

³² DOLINGER, J.: Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 248.

³³ Např. 1956 Hague Convention on the Recognition of the Legal Personality of Foreign Companies, Associations and Foundations (článek 1) a 1996 Hague Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children (článek 26). In DOLINGER, J.: Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 248-249.

³⁴ DOLINGER, J.: Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 275.

století J. Story.³⁵ Jeho doktrína ovlivnila generace právníků a jejím charakteristickým znakem je vedle výhrady veřejného pořádku zásada teritoriality a zásada mezinárodní zdvořilosti. Ze Storyho učení vyplývá, že stát má na svém území aplikovat pouze své vlastní zákony. V určitých případech může soud z důvodu mezinárodní zdvořilosti aplikovat i cizí právní řád. Tím, že se aplikuje cizí právní řád, se projevuje ochrana subjektivních práv nabytých na základě cizího práva. Na tyto normy se ovšem nehledí jako na právo, ale jako na skutkové okolnosti. Všechny státy jsou si rovny a nezávislé v otázkách soudní pravomoci a jeden stát má respektovat právo druhého státu, aby i tento stát respektoval jeho právo.³⁶

V současné praxi kolizního práva dochází k tomu, že kolizní normy státu místa soudu odkazují na zahraniční právní řád, který se má na případ aplikovat v místě fóra. Rozdíly mezi jednotlivými právními řády mohou v některých případech při použití cizího právního předpisu vyvolat ve státě fóra účinky, které neodpovídají či odporují poměrům v tomto státě a jsou považovány za nepřipustné. Státy se proti takovému nebezpečí vyplývajícimu z použití cizího práva brání prostřednictvím institutu výhrady veřejného pořádku.³⁷ Výhrada veřejného pořádku nesměřuje vůči normě jako takové, není kontrolním prostředkem vůči ní, ale směřuje pouze vůči účinkům aplikace zahraniční normy v daném případě.³⁸ Výhrada veřejného pořádku představuje výraz mezinárodněprávní kompetence každého státu prosadit na svém teritoriu vlastní vůli proti vůli cizího státu.³⁹

Funkcí veřejného pořádku je dohled nad použitím zahraničního práva, na které odkázala tuzemská kolizní norma, a odmítnutí jeho použití v případě, kdy je takto určené právo v rozporu se základními společenskými, ekonomickými a právními hodnotami, na kterých je

³⁵ Ibid., str. 275.

³⁶ KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 6. vyd. Brno: Doplněk, 2004, str. 89-90.

³⁷ Ibid., str. 193.

³⁸ ROZEHNALOVÁ, N. – TÝČ, V.: Evropský justiční prostor v civilních otázkách. Brno, Masarykova univerzita, 2003, str. 129-130.

³⁹ KAPITÁN, Z.: Teorie veřejného pořádku a kritéria jeho použití. 1. část. Časopis pro právní vědu a praxi, č. 3, 2004, str. 215.

nutno podle právního řádu daného státu trvat.⁴⁰ Pro takové nepřijatelné účinky použití cizího práva představuje výhrada veřejného pořádku obranu (ve smyslu pasivní obranné povahy) pro tuzemský právní řád. V tomto smyslu nejsou přednostně prosazovány právní hodnoty fóra, které jsou pouze chráněny a na právní poměr se aplikují až po vyloučení aplikace zahraničního práva.

5. Pozitivní instituty kolizního práva

Pozitivní instituty – na rozdíl od negativních – nevymezují restriktivně použití kolizních norem. Podporují postup založený na aplikaci kolizních norem.⁴¹ V rámci jejich charakteristiky můžeme definovat pravidla (tj. kolizní normy), v nichž jsou inkorporovány principy sloužící k určení rozhodného práva (tj. hraniční určovatelé). K pozitivním institutům kolizního práva se řadí autonomie vůle stran, tzv. nutně použitelné normy, státní příslušnost (resp. domicil), princip suverenity, princip ochrany specifických subjektů a princip spravedlivé volby rozhodného práva.⁴²

⁴⁰ ROZEHNALOVÁ, N. – TÝČ, V.: Evropský justiční prostor v civilních otázkách. Brno, Masarykova univerzita, 2003, str. 130.

⁴¹ DOLINGER, J.: Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 239.

⁴² Ibid., 250-274.

5.1 Autonomie vůle stran

Institut autonomie vůle stran obecně v soukromém právu poskytuje stranám značný prostor pro vlastní uvážení a možnost vymezit projevem vůle dispozitivní ustanovení právního řádu za současného zachování kogentních norem (tzv. materiální volba práva). Autonomie vůle stran se projevuje v mezinárodním právu soukromém v podobě institutu volby práva. Stranám právního vztahu je umožněno si zvolit právní řád pro svůj právní poměr a vyloučit aplikaci vlastních kogentních norem (tzv. kolizní volba práva).⁴³

Volba práva představuje v mezinárodním právu soukromém základní kritérium pro určení rozhodného práva, kterým se bude smlouva řídit. Volba práva představuje základní princip, kdy je na stranách smluvního vztahu, který právní řád si zvolí pro úpravu jejich vztahu.⁴⁴ Tímto je stranám umožněno zvolit si právní úpravu, která nejlépe odpovídá jejich potřebám⁴⁵ a je tak zabezpečena právní jistota o rozhodném právu pro jejich právní poměr.

K otázce volby práva přistupuje netradičním způsobem americká doktrína mezinárodního práva soukromého. V tomto směru dochází k prolínání prorogace pravomoci soudu a volby práva. V praxi to znamená, že pokud dojde k prorogaci soudu jako místa řešení sporu, tak to automaticky znamená vůli stran podřídit se právu fóra. Americká doktrína umožňuje stranám uzavřít smlouvu, kde si strany formou doložky o volbě práva zvolí jiné rozhodné právo. Taková smluvní volba práva je ve většině případů soudci akceptována. Odmítání autonomie vůle stran přetrvává v USA jako menšinový názor.⁴⁶

Podíváme-li se na úpravu volby práva v Římské úmluvě o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, tak podle článku 3 musí

⁴³ ROZEHNALOVÁ, N. – TÝČ, V.: Evropský justiční prostor v civilních otázkách. Brno, Masarykova univerzita, 2003, str. 57.

⁴⁴ KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 6. vyd. Brno: Doplněk, 2004, str. 128.

⁴⁵ ROZEHNALOVÁ, N. – TÝČ, V.: Evropský justiční prostor v civilních otázkách. Brno, Masarykova univerzita, 2003, str. 57.

⁴⁶ Jedná se o soudy, které jsou ovlivněny doktrínami amerického mezinárodního práva soukromého, které automaticky neupřednostňují volbu práva učiněnou stranami, např. doktrína governmental interest analysis.

volba práva být výslovná nebo musí s přiměřenou jistotou vyplývat z ustanovení smlouvy nebo z okolností případu. V dosahu článku 3 se jedná o neomezenou kolizní volbu práva a strany si mohou přímo zvolit pouze právní řád státu, avšak nikoliv pravidla typu *lex mercatoria* nebo Zásady mezinárodních smluv UNIDROIT.⁴⁷

Pro srovnání nejznámější úpravou volby práva ve věcech smluvních závazků v USA jsou relevantní ustanovení v Restatement (Second) of Conflict of Laws. Tady je poprvé v historii amerického kolizního práva zakotvena zásada autonomie vůle stran v kodifikované podobě, i když se v případě Restatement Second jedná pouze o soukromou iniciativu vypracovanou na půdě American Law Institute.

Podle úpravy v § 187 Restatement Second se jedná o kolizní volbu práva, kdy je pouze na vůli stran zvolit si přímo právní řád, kterým se bude jejich právní vztah řídit. Nicméně odlišnost úpravy od Římské úmluvy se projevuje v tom, že Restatement neposkytuje stranám neomezenou autonomii vůle⁴⁸, neboť stanoví, že volba rozhodného práva musí naplňovat požadavek efektivního uspořádání vztahu a je povolena, ledaže:

- buď zvolený stát nemá podstatný vztah ke stranám nebo k transakci a není žádný jiný rozumný základ pro volbu stran, nebo
- použití zvoleného práva státu by bylo v rozporu se základní politickými principy státu, který má při určení jednotlivé otázky větší materiální zájem než zvolený stát a který by byl podle pravidla § 188 státem použitelného práva při absenci efektivní volby práva stranami.

⁴⁷ ROZEHNALOVÁ, N.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních. Část VIII.: Úmluva o právu použitelném pro závazky ze smluv. Právní fórum, č. 9, 2005, str. 327.

⁴⁸ HRADILOVÁ, V.: Kodifikace kolizního práva v USA: Restatement (Second) of Conflict of Laws. Jurisprudence, č. 1, 2008, str. 22.

5.2 Aktivní veřejný pořádek (tzv. nutně použitelné normy)

Pozitivní veřejný pořádek (označován také jako pozitivní forma veřejného pořádku nebo aktivní funkce veřejného pořádku) představuje veřejný zájem státu a projevuje se ve vztahu k cizímu právu. Jedná se o normy tuzemského právního řádu, označované jako nutně použitelné normy, které jsou natolik významné, že cílem právního řádu je jejich aplikace vždy, bez ohledu na to, jakým právním řádem se konkrétní právní vztah řídí. Tyto normy, v nichž je vyjádřen určitý veřejný zájem, si vynucují svou aplikaci a prosazují aktivně konkrétní zájem státu.⁴⁹ Tyto normy se zaměnitelně označují jako absolutně kogentní normy, imperativní normy, normy absolutně kogentní, normy nutně použitelné, normy nenahraditelné, normy absolutně donucující.⁵⁰

Státy vždy trvají na použití vlastních norem ústavního, finančního, správního a trestního práva, neboť se tady projevuje státní donucení. Pohybujeme-li se v mezinárodním právu soukromém, tak se jedná nejčastěji o právní normy upravující věcnou stránku ekonomické sféry, zejména zákaz dovozu a vývozu, hospodářskou soutěž, oblast ochrany zdraví a životního prostředí.

V doktríně kolizního práva rozlišujeme situaci, kdy je určitý veřejný zájem obsažen ve vnitrostátních normách fóra, nebo v normách zahraničního původu. Takové normy fóra nemohou být v žádném případě opomenuty a nahrazeny cizím právem. Aplikují se současně s rozhodným právem a jejich použití vyplývá ze zásady aplikační přednosti. V některých případech je však určitý veřejný zájem obsažen v zahraničních normách a soud v místě fóra musí jejich obsah zohlednit, neboť by jinak nebylo možno spravedlivě posoudit daný právní poměr. V případě jejich nezohlednění by mohla

⁴⁹ ROZEHNALOVÁ, N. – TÝČ, V.: Evropský justiční prostor v civilních otázkách. Brno, Masarykova univerzita, 2003, str. 142.

⁵⁰ KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 6. vyd. Brno: Doplněk, 2004, str. 236.

nastat situace, že by rozhodnutí nebylo možno uznat a vykonat v zahraničí.⁵¹

Důležitým rozdílem mezi nutně použitelnými normami a výhradou veřejného pořádku je smysl a způsob jejich použití. Výhrada veřejného pořádku se použije až poté, co došlo k volbě rozhodného práva na základě kolizní normy. Poskytuje státu možnost bránit se před nepřijatelnými účinky použití cizího práva. Na druhé straně se imperativní normy aplikují běžně a musí být všeobecně respektovány všemi, kteří se nacházejí na území takového státu. Z časového hlediska se k imperativním normám přihlíží před tím, než soud přistoupí k aplikaci práva rozhodného.

5.3 Státní příslušnost, resp. domicil

Teoretici kolizního práva 19. století a počátku 20. století přikládali značný význam státní příslušnosti jako institutu mezinárodního práva soukromého.⁵²

Průkopníkem byl v této oblasti nejvýznamnější představitel italské školy P.S. Mancini. Vycházel ve sféře kolizního práva z principu personální povahy práva (zásady národnosti, resp. státní příslušnosti). Podle Manciniho může každá osoba postavit proti cizímu právnímu řádu právní řád určený podle její příslušnosti. Takto určený právní řád sleduje každého jednotlivce za hranice „svého“ státu.⁵³ Institut státní příslušnosti našel své praktické uplatnění v článku 6 italského občanského zákoníku z roku 1865.⁵⁴

Státní příslušnost se označuje jako institut mezinárodního práva *latu senso*, od kterého je odvozována kolizní norma, resp. hraniční určovatel mezinárodního práva soukromého, jenž vymezuje ve věcech osobního statutu a ve věcech způsobilosti k právům a

⁵¹ ROZEHNALOVÁ, N. – TÝČ, V.: Evropský justiční prostor v civilních otázkách. Brno, Masarykova univerzita, 2003, str. 127.

⁵² DOLINGER, J.: Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 255.

⁵³ KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 6. vyd. Brno: Doplněk, 2004, str. 91.

⁵⁴ „The status and capacity of people as well as family relations are ruled by the law of the nation to which the person belongs.“ In DOLINGER, J.: Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 255.

právním úkonům použití práva určeného podle státní příslušnosti osoby.⁵⁵ Tradičně v zemích common law je hraniční určovatel státní příslušnosti nahrazen domicilem osoby.

Jinými slovy lze říci, že státní příslušnost je obecně přijímána jako institut, nicméně v praxi mezinárodního práva soukromého se projevuje její skutečné postavení hraničního určovatele⁵⁶, vymezujícího použitelné právo.

5.4 Princip suverenity

Tento princip se vyvinul ze zásady teritoriality nizozemské školy 17. století v čele s hlavním představitelem U. Huberem. Podle zásady teritoriality platí zákony každého státu jen uvnitř hranic tohoto státu a zavazují všechny jeho obyvatele. Za obyvatele státu se považují všechny osoby, jež se zdržují na území státu a to ať trvale, či přechodně.⁵⁷

Princip suverenity tedy představuje základní princip mezinárodního práva, který se přirozeně promítá do sféry mezinárodního práva soukromého. V praktické rovině tento princip znamená, že každý suverénní stát má oprávnění si vymezit určitý okruh soukromoprávních vztahů, na než bude bez výjimky aplikovat výhradně své vnitrostátní právo.⁵⁸

V současné doktríně se princip suverenity promítá do dalších několika institutů mezinárodního práva soukromého, zejména do státní příslušnosti, veřejného pořádku (ať již v podobě výhrady veřejného pořádku, nebo v podobě imperativních ustanovení jako formy aktivního veřejného pořádku), ale také do hraničního určovatele *lex rei sitae*.⁵⁹

⁵⁵ DOLINGER, J.: *Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts*. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 256-257.

⁵⁶ Ibid., str. 256.

⁵⁷ Ibid., str. 258.

⁵⁸ Ibid., str. 258-259.

⁵⁹ Ibid., str. 259.

5.5 Princip ochrany specifických subjektů

Ve sféře kolizního práva je specifickým subjektům poskytována ochrana, co se týče volby rozhodného práva. Mezi typické subjekty patří spotřebitel a zaměstnanec jako slabší strany smluvního vztahu. Dále se zde řadí ochrana v zájmu nezletilých dětí, ochrana osob zbavených právní způsobilosti, ochrana práv třetích osob, a další.⁶⁰

V praktické rovině se tento princip promítá v aplikaci práva rozhodného, které je pro daný subjekt výhodnější (*lex favoritatis*).⁶¹ Tímto se ve většině případů prosazuje trend aplikovat právo určené podle bydliště osoby.

Pohybujeme-li se v oblasti evropského justičního prostoru, typickým příkladem jsou zvláštní kolizní pravidla na ochranu spotřebitele a zaměstnance v režimu Římské úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy. Tato ochrana je poskytnuta spotřebiteli a zaměstnanci v důsledku nerovného postavení mezi spotřebitelem a poskytovatelem zboží či služeb u spotřebitelské smlouvy a zaměstnancem a zaměstnavatelem z pohledu ekonomického a faktického.

Podle článku 5 nesmí volba práva ve spotřebitelské smlouvě zbavovat spotřebitele ochrany, kterou mu poskytují kogentní normy právního řádu místa jeho bydliště.

Totožná úprava se v článku 6 týká ochrany zaměstnance. Volba práva mezi stranami pracovní smlouvy nesmí zbavit zaměstnance ochrany, kterou mu poskytují imperativní normy právního řádu, který se použije v případě neexistence volby práva. Konkrétně se podle článku 6 odst. 2 jedná o právo státu, kde pracovník obvykle vykonává práci podle smlouvy, i když je dočasně zaměstnán v jiném státě; nebo nevykonává-li zaměstnanec obvykle svou práci v jediné zemi, právem státu, kde se nachází provozovna, ve které je zaměstnán (vznikl zde zaměstnanecký vztah); nebo místo výkonu práce se nepoužije, prokáže-li jiný právní řád užší spojení s pracovní smlouvou (tzv. úniková doložka).

⁶⁰ Ibid., str. 259-260.

⁶¹ Ibid., str. 260.

5.6 Princip spravedlivého (vhodného) rozhodného práva

V teorii mezinárodního práva soukromého se od počátku objevuje myšlenka, co je spravedlivé z hlediska volby rozhodného práva. Tento princip se vyvíjí od učení italské školy glosátorů 12. století až po princip dobré víry, ovládající současné soukromé právo.⁶²

Ve škole glosátorů byl Aldricus představitelem názoru, že má soudce aplikovat právo, které je silnější a užitečnější a které je celkově pro právní vztah lepší. Argumentoval tím, že v případě sporu mezi osobami z různých zemí s odlišnými právy má soudce použít právo, které se jeví jako užitečnější a soudce musí posoudit situaci podle toho, co se mu ukázalo být lepší.⁶³

Ideál nalezení lepšího práva, které je konkrétnímu právnímu vztahu „šito na míru“, upadl v zapomnění v dobách intenzivního soupeření mezi dvěma školami mezinárodního práva soukromého – univerzalizmu a nacionalismu. Obě tyto školy prosazovaly dogmatický přístup a technické metody řešení kolizní problematiky.⁶⁴

Renesance principu vhodnějšího, lepšího práva se objevuje v teorii a praxi kolizního práva ve 20. století pod jinou terminologií⁶⁵, ať už se jedná o princip dobré víry („*principle of good faith*“) nebo princip spravedlnosti („*principle of fairness*“, popř. „*principle of equity*“).

Tento princip má svou silnou ideologickou základnu v mnoha doktrínách amerického mezinárodního práva soukromého (pragmatický přístup D. Caverse⁶⁶, doktrína „better law“ R.

⁶² Ibid., str. 263.

⁶³ KALENSKÝ, P.: Mezinárodní právo soukromé a srovnávací pravověda. ČMP 1968, ročník XII., číslo 1, str. 23.

⁶⁴ DOLINGER, J.: Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts. Recueil des cours, Volume 283, 2000, str. 263.

⁶⁵ Ibid., str. 263.

⁶⁶ D. Cavers zaujímá v doktríně „principles of preference“ pragmatický přístup se spravedlivým výsledkem pro vyřešení sporu. Povinností soudce je porovnat řešení vyplývající ze všech norem, které se v konkrétním případě střetávají. Jeho úkolem je mezi nimi vybrat použitelnou normu tak, že zohlední zájmy stran a zájmy

Leflara⁶⁷, doktrína „best law“ L. McDougala⁶⁸) a také v unifikačních pracích vypracovaných na půdě UNIDROIT – Zásady mezinárodních obchodních smluv (článek 1.7: „*good faith and fair dealing*“), na půdě OSN – Vídeňská úmluva o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (článek 7 odst. 1: „*good faith*“) a na půdě Organizace amerických států – Inter-American Convention on the Law Applicable to International Contracts, tzv. „Mexická úmluva“ (článek 10: „*principle of equity*“).⁶⁹

6. Principy promítající se do výsledku volby rozhodného práva

Tyto principy se promítají do stadia vyřešení volby rozhodného práva (tzv. navádějící principy). Konkrétně se jedná se o princip efektivity, princip harmonie při nakládání s několika právními řády v rámci jednoho právního vztahu (případ tzv. „*dépeçage*“) a princip uniformity.⁷⁰

6.1 Princip efektivity

Princip efektivity směřuje k soudům, jak vyřešit otázku volby rozhodného práva a jak neprovést výběr „nevhodného“ práva s přihlédnutím k procesním důsledkům vydaného rozhodnutí z hlediska jeho výkonu.

Při výběru rozhodného práva by měl soud přihlédnout k vykonatelnosti daného rozhodnutí podle takto určeného práva. Jinými slovy řečeno, volba práva, jež povede k vydání rozhodnutí,

společnosti sledované normami, které se střetávají. Zároveň bere v úvahu okolnosti případu. Soudce má vybrat použitelnou normu, která přinese spravedlivý výsledek.

⁶⁷ R. Leflar zaujímá specifický přístup, který není založen na výběru mezi dvěma právními řády, ale na aplikaci toho práva, které je lepší a vhodnější a má nejužší spojení s konkrétním právním vztahem (nalezení onoho „better law“).

⁶⁸ L. McDougal vyhledává „best rule of law“ jako normu, která nejlépe vystihuje celkový zájem na vyřešení sporu a která přinese nejvhodnější sociálně-ekonomické řešení pro společnost.

⁶⁹ DOLINGER, J.: *Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Torts. Recueil des cours*, Volume 283, 2000, str. 264-267.

⁷⁰ *Ibid.*, str. 267-274.

které nebude možno vykonat podle rozhodného právního řádu, není dobrou volbou práva.⁷¹

6.2 Princip harmonie v případech *dépeçage*

Princip harmonie (resp. souladného nakládání s několika právními řády, jež dopadají na tentýž právní vztah) udává soudům směr, jak aplikovat rozhodné právo v právních vztazích, jejichž součástí jsou upraveny různými právními řády (tzv. „*dépeçage*“). Jedná se o velice rozšířené případy tzv. mozaikové úpravy. To znamená, že jednotlivé součásti určitého právního vztahu se řídí různým právem, neboť jsou pro ně stanoveny samostatné kolizní normy.⁷² Úkolem soudů je vypořádat se s aplikací několika právních řádů na tentýž právní vztah.

Podíváme-li se do oblasti evropského kolizního práva, problematiku mozaikové úpravy předvídá Římská úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy v článku 3 odst. 1 („*Smlouva se řídí právem, které si strany zvolí... volbou mohou strany zvolit právo rozhodné pro celou smlouvu, nebo pouze pro její část.*“) a v článku 4 odst. 1. („*...nebylo právo rozhodné pro smlouvu zvoleno v souladu s článkem 3, se smlouva řídí právem země, s níž nejúžeji souvisí. Na část smlouvy, kterou lze od zbytku smlouvy oddělit a která úžeji souvisí s jinou zemí, však lze výjimečně použít právo této jiné země.*“).

6.3 Princip uniformity

Posledním z této kategorie principů je princip uniformity, který se doporučuje zákonodárcům v jednotlivých státech, aby následovali trend unifikace v oblasti mezinárodního práva soukromého.

Překonání roztržštěnosti úprav soukromého práva v jednotlivých právních řádech představuje velmi náročný a časově dlouhý proces. V mezinárodním právu soukromém rozlišujeme otázku *unifikace* a otázku *harmonizace*.⁷³

⁷¹ Ibid., str. 267-268.

⁷² KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 6. vydání. Brno, Doplněk, 2004, str. 142.

⁷³ Ibid., str. 64 a násl.

Unifikace soukromého práva představuje záměrnou, společně vyvinutou činnost unifikujících států za účelem vytvoření jednotného textu právních norem. Tento jednotný text je poté zakotven jako platné právo do právních řádů těchto států. Ve sféře unifikace rozlišujeme sjednocení přímých norem nebo kolizních norem (např. na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého). K nejvýznamnějším instrumentům ve sféře unifikace patří bezesporu úmluvy sjednocující přímé normy (Vídeňská úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z roku 1980 a Ženevské úmluvy o směnce a šeku z roku 1930 a 1931).

V případě harmonizace práva se jedná o jakési sbližování v dané oblasti, kde na rozdíl od unifikace neexistuje mezinárodněprávní závazek respektovat daná ustanovení. Při harmonizaci se neklade za cíl vytvořit jednotný text právních norem, ale jedná se pouze o „návod“, nebo-li „vzor“ (označován jako tzv. vzorový zákon) pro vlastní vnitrostátní úpravu. Harmonizace v sobě promítá prostředek sbližování právních řádů méně dokonalým způsobem než unifikace a spočívá ve vytvoření minimálních standardů, které jsou pak promítnuty do národních právních řádů.

Závěr

Cílem tohoto příspěvku bylo nastítnit základní instituty kolizního práva. V obecné rovině vymezujeme instituty negativní a instituty pozitivní.

Základem negativních institutů kolizního práva je dohled nad kolizními normami za účelem omezení jejich použití nebo ovlivnění konečného výběru rozhodného práva. K takovým „kontrolním institutům“ se řadí renvoi, obcházení zákona v mezinárodním právu soukromém („fraude á la loi“), otázka kvalifikace, princip nabytých práv („vested rights“) a výhrada veřejného pořádku.

Na druhé straně pozitivní instituty kolizního práva podporují volbu rozhodného práva na základě kolizních norem. Do této kategorie patří autonomie vůle stran, tzv. imperativní normy (aktivní veřejný pořádek), státní příslušnost (resp. domicil), principy suverenity, ochrany specifických subjektů a spravedlivého (vhodného) rozhodného práva.

Do procesu výběru rozhodného práva se významně angažují další specifické principy, které se promítají do konečné volby rozhodného práva: princip efektivity rozhodného práva, princip harmonie při nakládání s několika právními řádů v rámci jednoho právního vztahu (případ *dépeçage*) a princip uniformity mezinárodního práva soukromého.

Na závěr je ovšem nutno dodat, že tímto jsme ani zdaleka nepokryli všechny instituty mající vliv na oblast kolizního práva. Mezinárodní právo soukromé se neustále vyvíjí kupředu a dopadá na něj trend modernizace. V důsledku toho se modifikuje doktrína mezinárodního práva soukromého a objevuje se celá řada nových principů, např. princip nejužšího spojení a princip flexibility v kolizněprávních otázkách. Domníváme se, že do evropského prostředí a vůbec evropského mezinárodního práva soukromého pronikají tyto principy zejména pod vlivem doktrín mezinárodního práva soukromého v oblasti angloamerického práva.

Kontaktní údaje na autora – email:

61167@mail.muni.cz